

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИХИЛЬНОСТІ
ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА ДО МАТЕРІ**

У статті розглянуто і проаналізовано основні теоретичні конструкти вітчизняних і зарубіжних досліджень, які так чи інакше розкривають психологічну структуру прихильності дитини до матері. Емпірично виявлено зміст робочої моделі дитини з безпечною, уникаючою та амбівалентною прихильністю до матері, показано взаємозв'язок якості прихильності дитини до матері та її дослідницької активності.

Ключові слова: *якість прихильності, фігура прихильності, дошкільний вік, дослідницька активність.*

Постановка проблеми. Проблема дитячо-батьківських стосунків залишається незмінно актуальною упродовж усього розвитку психологічної науки та практики. Сьогоднішнє зростання інтересу до неї обумовлено новими соціальними, культурними та економічними змінами в сучасному українському суспільстві. Ці зміни є значними чинниками, які викликають зростання кризових явищ та пов'язаних із цим психоемоційних навантажень на людей, трансформують соціальні стереотипи, ціннісно-смыслову сферу населення. Такі процеси істотно впливають як на окрему особистість, так і на ту родинну систему, до якої вона належить. Особливою проблемою за таких умов сімейної соціалізації стає питання забезпечення оптимального соціально-емоційного зростання особистості дитини. Сім'я як найближче оточення задовольняє у дитини потребу у визнанні, прийнятті, захисту, емоційної підтримці та повазі. Якість задоволення цих базових потреб виступає джерелом та умовою повноцінного розвитку психіки дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психологічній науці прихильність є основним поняттям, що описує ставлення дитини до близького дорослого. Феномен прихильності матері і дитини знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників (Н.Н.Авдеева, Дж. Боулбі, К.Х.Бріш, М.А.Василенко, Е.О. Смирнова, І.Ю.Хамітова, М. Ейнсворт та ін.). Цей психологічний механізм має велике значення для пристосування дитини до навколишнього світу, його продуктивного пізнання, гармонійного розвитку дитячої особистості.

Мета статті: дослідження психологічних особливостей прихильності дитини-дошкільника до матері.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Теоретичний аналіз заявленої проблеми дозволив виділити основні напрямки досліджень специфіки дитячо-батьківських відносин та формування дитячо-батьківської прихильності.

До першого напрямку досліджень належать роботи вітчизняних вчених, у яких доведено вирішальний вплив батьківських фігур на психічний розвиток дитини на ранніх етапах онтогенезу (Л.С.Виготський [5], С.Д. Максименко [10], Т.О. Піроженко [12]). Основна ідея цих досліджень полягає в тому, що поведінка та ставлення батьків являє собою первісну модель, котра завдяки інтеріоризації стає основою внутрішньої позиції дитини (Л.І.Божович [2]), джерелом виникнення суб'єктивних психічних засобів ставлення до світу і до себе, які вибудовуються у свідомості дитини. Також наголошується, що для конструювання даної моделі виховний процес передачі батьками необхідної інформації необхідно будувати на основі спільної діяльності (О.М. Леонтьєв [8]), систематичного емоційного спілкування (М.І.Лісіна [9]), любові (С.Д.Максименко [10]), на прийнятті і повазі дитини (І.Д.Бех) та батьківській відповідальності (Т.О.Піроженко [12]).

Наголошуючи на науково-психологічній значущості проведених досліджень, зауважимо, що в них дитині відводилася переважно об'єктна роль, а основна відповідальність та пов'язані із цим емоційні навантаження аналізувалися на позиції батьків.

Другий напрямок досліджень визначається положеннями глибинно орієнтовних концепцій розвитку. Серед зазначених концепцій особливо виділяється теорія прихильності Дж. Боулбі [3], основною тезою якої є ідея про вплив раннього досвіду стосунків прихильності з близьким дорослим та розвитку дослідницької поведінки дитини на психічний розвиток індивіда. Дж.Боулбі [3] і М. Ейнсворт [13] виділяють чутливість матері до сигналів немовляти як умову формування безпечної прихильності. Д. Стерн [14] підкреслює наявність викликаного немовлям соціальної поведінки матері, появу у неї до кінця першого року поведінки афективного «підлаштування» під стан дитини. До цього напрямку належать роботи про характерну для симбіотичного періоду онтогенезу багатосторонню підтримку матір'ю дитини, про стабільність її емоційної підтримки і «підживлення» дитини на перших етапах відділення (М. Малер [11]).

Визнаючи цінність зазначених досліджень, вважаємо за необхідне дати інтерпретацію їх результатів з позиції культурно-історичного підходу, яскравий представник якого О.М. Леонтьєв зазначав, що на кожному з етапів зміни соціально-емоційного статусу дитини при задоволенні потреб її «актуального» і «найближчого розвитку» доцільно очікувати особливий, відповідно даному етапу розвитку дитини, стан і соціальну поведінку матері або іншої близької людини.

В дослідженнях під керівництвом М.І.Лісіної [9], як і у дослідженнях представників глибинно орієнтованого підходу, визнається найважливіша роль соціальних чинників у психічному розвитку дитини. Для розуміння механізмів психічного розвитку необхідно піддавати аналізу особливості спілкування з дорослими (М.І.Лісіна), емоційне взаємовідношення з фігурою прихильності (Дж.Боулбі, М.Ейнсворт), міжособистісний світ немовляти (Д.Стерн). Такі положення є цікавими для нашого дослідження, проте в них поза увагою дослідників залишається роль несвідомих чинників дитячо-батьківських відносин, які теж потребують психологічного осмислення.

З позицій третього напрямку – класичного психоаналізу – немовля є біологічною істотою, що володіє несвідомими інстинктивними сексуальними і агресивними бажаннями. Ці бажання за своєю природою прагнуть до розрядки і задоволення, і щоб дитина могла повернутися у комфортний стан гомеостазу це має забезпечуватись доступним об'єктом (матір'ю).

Четвертий напрямок представлено дослідженнями об'єктних відносин і теорії прихильності (М.Кляйн, Дж.Рив'єр, П.Хайман, В.Файрберн). У цих дослідженнях [6] вказується, що основною мотивацією немовляти є потреба бути учасником стосунків з близькими дорослими. Для розуміння природи зв'язків між внутрішньою і зовнішньою реальністю теорія об'єктних стосунків пропонує поняття несвідомої фантазії і несвідомої комунікації, які забезпечуються механізмами проєктивної і інтроєктивної ідентифікації. У теорії прихильності висувається теза про те, що здатність матері до менталізації впливає на стиль прихильності дитини.

Згідно концептуальних положень теоретиків об'єктних відносин (М.Балінт, Д.Віннікот, К.Кохут), дитина народжується вже у стані прихильності і після народження починають будуватися діадні стосунки [4, 7]. На думку Дж.Боулбі, навпаки, прихильність між дитиною і близьким дорослим, який піклується про неї або її доглядає, лише повинна виникнути протягом першого року життя дитяти. В ході цього процесу можливе формування різних патернів прихильності.

Психологічні характеристики таких патернів стали предметом спеціально організованого нами емпіричного дослідження. У дослідженні взяли участь 110 діад мати-дитина. Діти віком 5-6,5 років, 62 дівчинки і 48 хлопчиків, єдині діти у сім'ї.

Дослідження було організоване із застосуванням таких методів та методик: спостереження; аналіз ігрової діяльності, проєктивний метод Н. Каплан «Визначення особливостей емоційної прихильності дитини до матері»; методика «Колірний Тест Ставлення» О. М. Еткінда – для уточнення особливостей ставлення дитини до матері. У ньому також використані методи математичної статистики (якісної і кількісної обробки отриманих даних). Статистична обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою комп'ютерних програм – Microsoft Excel та статистичного пакету SPSS.

В якості критеріальної моделі психологічного аналізу особливостей формування прихильності дитини до матері у дослідженні були обрані параметри, які лежать в основі класифікації М.Ейнсворт, а саме: надійна, унікаюча, амбівалентна і дезорганізована позиції матері. За методикою Н. Каплан, відповідно до такої класифікації, демонстрацію патернів надійної прихильності було виявлено у 30% дітей усієї вибірки, 29% дітей мали репрезентацію паттернів амбівалентної прихильності і 41% репрезентували паттерні унікаючої прихильності.

Аналіз результатів, отриманих за методикою Колірний тест ставлення А.М.Еткінда, виявив значимі колірні вибори, з яким дитина асоціювала себе: жовтий, синій, зелений. Найменші ранги отримали кольори: коричневий, фіолетовий, чорний. Колірні асоціації відносно матері розподілилися таким чином: найбільші ранги – жовтий, червоний, зелений, найменші – сірий, синій, чорний.

Кореляційний аналіз отриманих даних виявив достовірний позитивний зв'язок між патернами репрезентації надійної прихильності за методикою Н.Каплан і вибором жовтого кольору в репрезентації образу матері за методикою кольоровий тест ставлення ($r=0,422$). Відповідно до психосемантичного тлумачення такого кольору об'єкт прихильності є для дитини значимою особою, яка задовольняє потреби в ласці, любові, визнанні. Діти з надійним типом прихильності сприймають материнську фігуру в характеристиках «близько, поруч, разом».

Патерн репрезентації надійної прихильності має негативний кореляційний зв'язок з фіолетовим ($r= -0,203$) і червоним ($r= -0,352$) колірними реакціями дітей. Фіолетовий колір зазвичай асоціюється з ігноруючою людиною, в даному контексті байдужою матір'ю, яка не має авторитету. Червоний колір асоціюється з активною, домінуючою, енергійною матір'ю. У стосунках між дитиною і батьками (матір'ю) у такій ситуації може бути присутня деяка нестабільність, а також не завжди адекватна оцінка матір'ю діяльності дитини.

Виявлені достовірні кореляційні зв'язки дають нам можливість допустити, що у структурі внутрішньої робочої моделі у дітей з репрезентацією патернів надійної прихильності, об'єкт прихильності володіє здатністю стабілізувати рівень навантаження стимул-реакціями (інформація, їжа, стимул-реакції і ін.), спираючись на уявлення про індивідуальні можливості власної дитини справлятися із фрустраційною тривою.

Кореляційний аналіз зв'язків між патернами репрезентації унікаючої прихильності і результатами колірних асоціацій дітей відносно матері, показав позитивний достовірний зв'язок з червоним ($r=0,259$) і коричневим кольорами ($r=0,249$). Також було виявлено негативні кореляційні зв'язки з жовтим ($r=-0,222$) і зеленим ($r=-0,295$) колірними стимул-реакціями. Коричневий колір асоціюється з відчуженим членом сім'ї, злим, вимогливим, несправедливо караючим дитину. Негативна асоціація із зеленим і жовтим кольорами свідчить про те, що об'єкт прихильності не асоціюється з надією і опорою, відчуттям задоволення, спокою і захисту. Об'єкт прихильності не є значимою особою, і не задовольняє потреби дитини у ласці, любові, визнанні.

Таким чином, на основі отриманих даних можна зробити висновок, що внутрішня структура робочої моделі унікаючої прихильності у цих дітей містить інтерналізований досвід батьківського відторгнення, емоційної холодності, вимогливості і контролю. Така характеристика зовнішнього об'єкту лягає в основу внутрішньої робочої моделі і характеризує близького дорослого як ненадійний об'єкт прихильності. Робоча модель матері у сприйнятті дитини за характерними ознаками близькості - дистанціювання, а також її поведінковим репертуаром не відповідає потребі дитини у прихильності.

Кореляційний аналіз отриманих даних виявив достовірний позитивний зв'язок між патернами репрезентації амбівалентної прихильності за методикою Н.Каплан і вибором сірого кольору за методикою Кольоровий тест ставлення в репрезентації такими дітьми образу матері ($r=0,296$). Характеристики сірого кольору дозволяють описати образ матері як неемоційний, самозакоханий, критичний, прискіпливий, той, який пригнічує активність. Також був виявлений негативний зв'язок з вибором цими ж дітьми синього кольору, асоційованого з образом матері ($r=-$

0,237). Синій колір в інтерпретації методики асоціюється з людьми із схожими інтересами, що беруть участь у спільних діях (іграх). Обернена кореляція вказує на те, що діти цієї групи у спілкуванні з однолітками притаманна позиція поруч, але не разом.

Встановлені достовірні кореляційні зв'язки, дають нам можливість допустити, що у структурі внутрішньої робочої моделі у дітей з репрезентацією патернів амбівалентної прихильності, мати як об'єкт прихильності не володіє здатністю спираючись на уявлення про індивідуальні можливості власної дитини справлятися з її фрустраційною тривогою стабілізувати рівень навантаження стимул-реакціями (інформація, їжа, стимул-реакції і ін.). Більше того, внаслідок придушення дослідницької активності дитини об'єкт прихильності не є надійною базою її дослідження. І діти використовують присутність матері лише для зниження внутрішньої напруги.

З метою емпіричного обґрунтування таких припущень було організоване спостереження за взаємодією досліджених дітей та їх матерів під час спільної прогулянки. В межах осмислення методики організації спостереження ми виділили наступні патерни активності дітей, які підлягали спрямованому спостереженню: особливості дослідницької діяльності (наближення – віддалення); співпраця з іншими дітьми; підпорядкування вимогам матері; особливості ігрової діяльності; особливості спілкування (активне пасивне); конфліктна поведінка.

На наступному етапі нашого дослідження, дані отримані в результаті спостереження і використання проєктивної методики дослідження емоційної прихильності дитини до матері Н.Каплан були піддані кореляційному аналізу.

Проведений кореляційний аналіз показав достовірні зв'язки між патернами репрезентації емоційної прихильності дитини до матері і патернами її дослідницької активності. Так, було виявлено позитивні зв'язки між патернами репрезентації надійної прихильності і активним спілкуванням дитини (0,497) та її співпрацею з іншими дітьми (0,719) і негативні зв'язки з просторовою близькістю дитини до матері (-0,181), ігноруванням її вимог (-0,469).

Спостереження показали, що діти з репрезентацією патернів надійної емоційної прихильності до матері надають перевагу груповим іграм разом з іншими дітьми. Під час прогулянки можуть досить далеко відходити від матері, при зміні об'єктів дослідження попереджають матір про свої наміри. Мати може довгий час залишатися на одному місці, не слідуючи за дитиною, а лише підтримувати з нею зоровий контакт. На її заборони дослідницької діяльності такі діти реагують не агресивно, і у більшості випадків підкоряються вимогам матері. Вони товариські, багато про що розпитують матір, і вона, у свою чергу, відповідно реагує на їх запитання.

Отже, будова внутрішньої робочої моделі надійної емоційної прихильності дитини до матері містить досвід, завдяки якому дитина сприймає матір як надійну базу дослідження. Така мати завдяки близькості до дитини і відповідному емоційному спілкуванню з нею не лише успішно врегульовує внутрішню тривогу останньої, але й виступає надійним провідником в її дослідницькій діяльності.

Завдяки кореляційному аналізу нами також встановлені достовірні зв'язки між патернами репрезентації унікаючої емоційної прихильності дитини до матері і патернами дослідницької активності. Позитивні зв'язки показали шкали віддалення (0,531), непокоя вимогам (0,526), конфліктна поведінка (0,366). А негативний зв'язок достовірно зафіксовано з таким патерном дослідницької активності дитини як активне спілкування (-0,334).

Окрім того, дослідницька активність дітей з репрезентацією патернів унікаючої прихильності відрізняється замкнутістю, вони мало спілкуються з іншими дітьми і з матір'ю, вважають за краще триматися від матері на деякій відстані. У той же час такі діти активно досліджують ігрові конструкції, багато рухаються. В ситуації взаємодії з іншими дітьми у них часто виникають конфліктні ситуації (вони б'ються, кидаються піском, відбирають іграшки). На материнські заборони, зауваження реагують мовчки, частіше продовжуючи розпочату діяльність, не підкоряючись материнським вимогам. На наближення матері в конфліктній ситуації реагують

віддаленням (втікають) або стоять на місці і у бік матері не слідуєть. Такі результати дають нам можливість вважати, що будова внутрішньої робочої моделі передбачає наявність у дитини материнського інтроєкта, який не відповідає вимогам надійної бази дослідження. Потреба дитини в емоційному спілкуванні фрустрована і діяльність, пов'язана із зменшенням внутрішнього навантаження, направлена на дослідницьку активність.

Нарешті, у дослідженні між патернами репрезентації амбівалентної прихильності і патернами дослідницької активності дитини були виявлені достовірні кореляційні зв'язки як позитивного, так і негативного змісту. Позитивні зв'язки утворили такі патерни дослідницької активності як близькість до матері (0,493), активне спілкування (0,347), а негативні - віддалення від матері (-0,613) та співпраця з іншими дітьми (-0,613). Діти з амбівалентною прихильністю вважають за краще знаходитися в близькості від об'єкту прихильності. Вони можуть довгий час знаходитися на одному місці, надають перевагу пасивним іграм, мало грають з іншими дітьми. Якщо ж такі діти проявляють інтерес до дослідницької діяльності, то вони вимагають, щоб об'єкт прихильності слідував за ними.

Таким чином, зміст внутрішньої робочої моделі у дітей з репрезентацією патернів амбівалентної прихильності та виявленими поведінковими патернами, передбачає наявність об'єкту прихильності, який стабілізує внутрішню напругу, завдяки своїй безпосередній присутності і спілкуванню з дитиною, але при цьому дослідницька активність цих дітей не відрізняється різноманітністю.

Встановлені достовірні зв'язки дозволяють нам стверджувати, що тип емоційної прихильності дитини до матері детермінує певні патерни дослідницької активності дитини. Зокрема, діти з репрезентацією патернів надійної прихильності демонструють різні патерни дослідницької активності, і для них мати є надійною базою дослідження. Діти з репрезентацією патернів унікальної прихильності не демонструють поведінкових патернів прихильності до матері. Мати для них не є надійною емоційною базою, внаслідок чого, притаманна їм поведінка уникнення може бути інтерпретована як захисна стратегія від материнського відторгнення. Діти з репрезентацією патернів амбівалентної прихильності проявляють тенденцію до «злиття» з матір'ю, вони надмірно «прив'язані» до матері, внаслідок, чого дослідницька активність цих дітей спотворюється, і не відрізняється різноманітністю і ініціативністю.

Висновки. Результати дослідження дозволяють резюмувати наступне: у структурі внутрішньої робочої моделі у дітей з репрезентацією патернів надійної прихильності, міститься інтроєкт фігури прихильності, яка володіє здатністю стабілізувати рівень навантаження стимул-реакціями (інформація, їжа і ін.), спираючись на уявлення матері про індивідуальні можливості власної дитини справлятися з фрустраційною тривогою. Мати завдяки емоційній близькості до дитини і відповідному спілкуванню не лише ефективно вгамовує внутрішню тривогу дитини, але і виступає надійним провідником в її дослідницькій активності.

Внутрішня структура робочої моделі прихильності у дітей з репрезентацією патернів унікальної прихильності містить інтерналізований досвід батьківського відторгнення, емоційної холодності, вимогливості і контролю. Така характеристика фігури прихильності закладається в основу внутрішньої робочої моделі дитини і характеризує близького дорослого як не надійного. За цих умов потреба дитини в емоційному спілкуванні стає фрустрованою, а її направлена на дослідницьку активність діяльність виявляється пов'язаною із зменшенням фрустраційної тривоги.

У структурі внутрішньої робочої моделі у дітей з репрезентацією патернів амбівалентної прихильності мати як фігура прихильності не володіє здатністю стабілізувати у дитини рівень навантаження стимул-реакціями (інформація, їжа, і ін.). Не враховуючи в комунікації індивідуальні можливості власної дитини, така мати лише посилює її фрустраційну тривогу. Стабілізація фрустраційної тривоги у дитини відбувається за рахунок безпосередньої близькості та спілкуванню з фігурою прихильності, що, у свою чергу, перешкоджає розвитку її повноцінної, різнобічної

дослідницької активності, тобто фігура прихильності не є для такої дитини надійною базою дослідження.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. – Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Лидия Ильинична Божович. – СПб. : Питер, 2009. – 398с.
3. Боулби Дж. Привязанность / Дж.Боулби – М.: Гардарики, 2003. – 477с.
4. Винникотт Д.В. Семья и развитие личности. Мать и дитя. / Д. В. Винникотт. – Екатеринбург, 2004.
5. Выготский Л. С. Детская психология. // Собрание сочинений: В 6-ти т.; Т.4. / Л.С. Выготский. – 1984. – 434 с.
6. Кляйн М. Развитие в психоанализе. / М. Кляйн, С.Айзекс., Дж.Райвери, П. Хайманн. – М.: Академический проект, 2001.
7. Кохут Х. Анализ самости: систематический подход к лечению нарциссических нарушений личности. / Х. Кохут – М., 2003.
8. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : изд-во Московского университета, 1973. – 575 с.
9. Лисина, М.И. Общение, личность и психика ребенка / М.И. Лисина. – М.: Институт практической психологии, 1997. – 384 с. – (Психологи Отечества).
10. Максименко С.Д. Психологія особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В.Папуча — К. : ТОВ "КММ", 2007. — 296с.
11. Малер М.С. Психологическое рождение человеческого младенца. Симбиоз и индивидуация / Маргарет С. Малер, Фред Пайн, Анни Бергман. – Когито-Центр, 2011. – 416 с.
12. Піроженко Т. О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Т. О. Піроженко. –Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003. – 168 с.
13. Ainsworth M. Mary D. Salter Amsworth // O'Connell A., Russo N. (eds). Models of achievement reflections of eminent women in psychology. N Y., 1983. P. 200-219.
14. Stern D. N. The interpersonal world of the infant. N.Y., 1985.

Referense

1. Bekh Í. D. Vikhovannya osobistostí : u 2-kh kn. – Kn. 1: Osobistísno-oríêntovanij pídkhíd: teoretiko-tekhnologíchní zasadi / Í. D. Bekh. – K. : Libíd', 2003. – 344 s.
2. Bozhovich L.I. Lichnost' i yeye formirovaniye v detskom vozraste / Lidiya Il'inichna Bozhovich. – SPb. : Piter, 2009. – 398s.
3. Boulbi Dzh. Privyazannost' / Dzh.Boulbi – M.: Gardariki, 2003. – 477s.
4. Vinnikott D.V. Sem'ya i razvitiye lichnosti. Mat' i ditya. / D. V. Vinnikott. – Yekaterinburg, 2004.
5. Vygotskiy L. S. Detskaya psikhologiya. // Sobraniye sochineniy: V 6-ti t.; T.4. / L.S. Vygotskiy. – 1984. – 434 s.
6. Klyayn M. Razvitiye v psikhoanalize. / M. Klyayn, S.Ayzeks., Dzh.Rayveri, P. Khaymann. – M.: Akademicheskij proyekt, 2001.
7. Kokhut X. Analiz samosti: sistematicheskiy podkhod k lecheniyu nartsissicheskikh narusheniy lichnosti. / X. Kokhut – M., 2003.
8. Leont'yev A. N. Problemy razvitiya psikhiki / Aleksey Nikolayevich Leont'yev. – M. : izd-vo Moskovskogo universiteta, 1973. – 575 s.

9. Lisina, M.I. Obschcheniye, lichnost' i psikhika rebenka / M.I. Lisina. –M.: Institut prakticheskoy psikhologii, 1997. – 384 s. – (Psikhologi Otechestva).
10. Maksimenko S.D. Psikhologiya osobistosti: pidruch. dlya stud. vishch. navch. zakl. / S.D. Maksimenko, K. S. Maksimenko, M. V.Papucha — K. : TOV "KMM", 2007. — 296с.
11. Maler M.S. Psikhologicheskoye rozhdniye chelovecheskogo mladentsa. Simbioz i individuatsiya / Margaret S. Maler, Fred Payn, Anni Bergman. – Kogito-Tsentr, 2011. – 416 s.
12. Pirozhenko T. O. Psikhichniy rozvitok ditini doshkil'nogo viku: dosvid roboti suchasnogo doshkil'nogo navchal'nogo zakladu / T. O. Pirozhenko. –Zaporizhzhya: TOV «LÍPS» LTD, 2003. – 168 s.
13. Ainsworth M. Mary D. Salter Amsworth // O'Connell A., Russo N. (eds). Models of achievement reflections of eminent women in psychology. N Y., 1983. P. 200-219.
14. Stern D. N. The interpersonal world of the infant. N.Y., 1985.

Жихарева Л.В.

Психологические особенности привязанности ребенка-дошкольника к матери

В статье рассмотрены и проанализированы основные теоретические конструкты отечественных и зарубежных исследований, которые разносторонне раскрывают психологическую структуру привязанности ребенка к матери. Эмпирически выявлено содержание рабочей модели ребенка с безопасной, избегающей и амбивалентной привязанностью к матери, показана взаимосвязь качества привязанности ребенка к матери и особенностей его исследовательской активности.

Ключевые слова: качество привязанности, фигура привязанности, дошкольный возраст, исследовательская активность.

Psychological features of the child's-preschoolers affection to the mother

The article discusses and analyzes the main theoretical under national and international research, that somehow reveal the psychological structure of the child's attachment to his mother. Empirically been detected the contents of the internal working model of secure, avoid and ambivalent attachment of the child to the mother, analyzed the relationship quality of child's affection to the mother and the child features of research activity.

Key words: quality of affection, attachment figure, preschool age, research activity.

Жихарева Лілія Володимирівна – викладач кафедри психології, РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет», м. Сімферополь.

УДК 159.922.7:316.6

Кравченко К.В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ ДО ДИТИНИ В УМОВАХ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

В статті представлено основний зміст соціально-психологічної програми оптимізації ставлення батьків до дитини як чинника успішності їх взаємодії у дошкільному віці, що базується на принципах системності, динамічності, ампліфікації, комплексності, партнерської (суб'єкт-суб'єктної взаємодії), перспективності та зворотного зв'язку. Показано, що впровадження програми сприяло вибору конструктивної форми дитячо-батьківської взаємодії, формуванню прийомів ефективної комунікації, розвитку самопізнання, взаєморозуміння, навичок співробітництва та авторитетно-довірливих стосунків, що відбувалося шляхом цілеспрямованого та комплексного впливу на всі структурні складові батьківського ставлення до дитини-дошкільника та дозволило оптимізувати його.